

Un final que és un començament

Hi ha llibres que s'acaben ben aviat i n'hi ha en canvi que no tenen final i sempre són un començament. No depèn en molts casos de qui l'escriu sinó de l'objecte triat. En aquest cas, tot està per redescobrir i pensar de nou. La confessió impulsa un revisionisme generalitzat que converteix tot el que el lector ha llegit fins ara en esborranys per seguir pensant i escrivint. Si l'autor no segueix és perquè el temps està taxat. Cal posar límits i concloure. I no hi ha cap manera millor de fer-ho que mirar d'arribar a unes conclusions, tot i que siguin ben provisionals.

No resumiré aquí ni una part ni tot el que ja he escrit fins ara, sinó que vull tancar la reflexió amb la resposta a les preguntes que em semblen més pertinents en els moments actuals, quan el cas Pujol tot just comença a fer el seu recorregut mediàtic, parlamentari i judicial.

És Pujol un polític corrupte?

Felipe González ja ha dit que no. I segur que té raó si entenem per corrupte un polític que es deixa comprar per diners, capaç d'utilitzar el seu poder polític i la seva influència per acumular una fortuna. Això Pujol no ho

ha fet, i fins i tot ha cultivat amb molta cura una actitud contrària, tot i que sospitosa, de negligència o deixadesa respecte als interessos materials i als diners.

Haurem de començar a matisar si en la corrupció hi incloem els corruptors. Comprar voluntats polítiques i personals, amb favors indirectes i a vegades amb la compra directa, és una forma de corrupció. També ho és la permissivitat amb la família i els amics. Encara ho és més la permissivitat i la invitació a la corrupció a socis i aliats que un dia poden esdevenir adversaris i als quals cal tenir lligats ben curt.

Potser tot això és el que González situa «*en lo que hay debajo*». A mi em sembla que és corrupció. Potser hi ha polítics que són corruptes de naixement. Recordem la conversa gravada a Eduardo Zaplana, que va permetre interpretar que s'hi va posar «per forrar-se». Pujol no és d'aquesta fornada, evidentment. Va entrar en política per raons que res tenien a veure amb els diners, ben al contrari.

Però també és evident que hi ha polítics nets que es fan malbé. La confessió també va d'això. El seu autor confessa un «error original» en acceptar una fortuna oculta per als seus fills i la seva esposa i unes «falles» personals en no haver-ho resolt després adequadament.

Aquest reconeixement trenca automàticament el capital de confiança de què havia gaudit Pujol durant tota la seva vida política i estén un oceà de dubtes sobre els nombrosos afers, inclòs el de Banca Catalana, que van acompanyar tota la seva gestió a la Generalitat. Ara serà qüestió de Pujol i família establir si volen esvair els dubtes o merament salvar la fortuna i la llibertat dels seus membres que hagin pogut delinquir. Però a la vegada serà qüestió de tots plegats, sobretot de Convergència i d'Ar-

tur Mas, arribar a esvair tots els dubtes i conèixer tota la veritat del cas.

Amaga Pujol la corrupció darrere la independència?

El ministre d'Hisenda, Cristóbal Montoro, no en té cap mena de dubte. Independència i corrupció són sinònims per a una certa mentalitat hispànica incapaç d'entendre res de la història no només de Catalunya, sinó d'Espanya. També cal entendre que hi ha una voluntat tàctica en aquesta identificació. Si Pujol és el pare de l'independentisme, aleshores la partida ja està jugada i guanyada pels seus enemics.

Tot és molt més complicat. Sabem que els fills, ara convocats per jutges i investigats per unitats fiscals de la policia, són independentistes de sempre i en certa manera formen part dels que més han empès CDC a fer-se independentista. Sabem també que aquest impuls no és recent ni té res a veure amb el tripartit ni amb l'Estatut. Els nois de Pujol, en temps dels pactes del seu pare amb González i Aznar, volien fer dues coses a la vegada: fer-se rics i convertir Catalunya en un Estat independent. Si hi ha alguna relació és aquesta: de coincidència en els desitjos, no d'estratègies.

La meua hipòtesi no pot anar gaire més lluny: Pujol es fa independentista, en bona part, pel mateix factor que no veu —o no vol veure— el que passa a la seva vora. Pel factor humà. Aquell «*lo que hay debajo*» de González. O el que hi ha al costat, segons els que veuen Marta Ferrusola com la Cruella de Vil catalana. Per debilitat, per cansament, per incapacitat de posar-s'hi ell personalment.

Pujol és un independentista de fe i d'esperança, dues de les tres virtuts teològals, però no ho és de raó. Sap que només els imperis que esclaten produeixen independèn-

cies amb la facilitat somiada pels seus fills. Dir que la independència de Catalunya és impossible és una bestiesa: aquesta paraula no hauria d'existir en el repertori de les anàlisis polítiques. Però sí que cal dir, i Pujol ho sap, que Catalunya podria ser independent només en una crisi que fes esclatar i fragmentés tot Espanya.

Pujol s'ha adherit a la independència perquè mai ha deixat d'estar en el corrent central del catalanisme, aquesta és la senzilla explicació a la qual es poden afegir després totes les interpretacions que es vulgui, tal com ha explicat l'historiador i bon coneixedor del personatge que és Joan B. Culla.

És Pujol un patriota català o merament un home de poder?

La imatge que té Pujol de si mateix és la d'un patriota català. Ara, cal suposar, és la d'un patriota errat i caigut, que ha fet malbé el seu capital ideològic i polític en el darrer tram de la seva vida. També els seus fills, inclosos els més adinerats, es tenen per patriotes catalans. Aquest no és el problema. Ja sabem que el patriotisme és l'últim refugi dels canalles segons sentència famosa i encertada. Però que els canalles es refugiïn en el patriotisme no vol dir que tots els patriotes siguin uns canalles. Només vol dir que cal anar amb compte amb els que es presenten com a patriotes, i més si són els fills d'un patriota.

La qüestió important en Pujol no és el patriotisme, sinó el poder. Pujol és un home de poder, i ho és molt aviat, probablement quan aconseguix de convèncer el seu pare de la necessitat de comprar un banc per posar-lo al servei de Catalunya. I a més no és home d'equips. Ho diu a les *Memòries*: més que fer, «fer fer». És a dir, manar. La seva és una via solitària: primer necessita un banc,

després necessita un partit, després ha d'arribar al poder. Mai hi ha lideratges compartits, actituds i decisions col·legials. No té amics.

Les persones —per ell, tan personalista i tan seguidor d'Emmanuel Mounier— són instruments del seu poder, tal com Montaigne ho veia quan definia la política com el comerç dels homes. N'hi ha prou d'analitzar les rivalitats dins de Convergència i els cops de colze en els moments successoris per veure que és el partit d'un sol home, pensat i organitzat per portar-lo al poder i per mantenir-s'hi. Té tot el que cal perquè es converteixi en un partit dinàstic, com de fet s'intenta des del pinyol, el grup de joves sobiranistes al voltant dels fills del president.

Retrospectivament, en vista de la confessió, Pujol és abans un home de poder que un patriota. També això proporciona una sorpresa, potser la més gran. Un home de poder pot fer malbé la seva imatge de patriota per salvar els seus fills i la fortuna familiar. Un patriota ho sacrifica tot, família i patrimoni inclosos, per la imatge de qui ho ha donat tot a la pàtria.

Anotem de passada que tot això és un terreny novament de conjectures i hipòtesis: algú haurà d'emprendre la feïnada essencial de fer la gran biografia que es mereix Jordi Pujol i que també es mereixen Catalunya i Espanya, en la qual caldrà aprofundir i aclarir totes aquestes qüestions. Hi ha pocs exemplars del gènere humà amb tanta ambició i força política com Pujol. N'hi ha molt pocs que tinguin un balanç tan impressionant. I gairebé no n'hi ha cap que hagi acabat tan i tan malament després d'haver fet una trajectòria tan i tan bona.

Catalunya és el nom de la voluntat de poder que Jordi Pujol va descobrir entre els vint i els trenta anys, probablement després del 1953, en sortir d'una profunda

crisi religiosa. Aquesta seria la meva hipòtesi de treball. El jove ambiciós, que volia volar tan alt com espai li deixés el cel, va trobar en la idea de Catalunya i de la seva reconstrucció l'ideal perfecte per a la seva voluntat de poder, i hi va dedicar totes les seves forces i ho va sacrificar tot, inclosos els amics i els parents, però finalment no del tot la família, el factor humà que sempre atrapa els humans per una banda o altra. No va sacrificar la família quan va deixar fer als fills, i no ho ha fet al final quan ha sacrificat el seu llegat als interessos familiars.

S'ha enriquit la família Pujol gràcies als vint-i-tres anys de la presidència del seu *pater familias*?

La càrrega de la prova era fins al 24 de juliol en mans dels qui formulessin l'acusació. Des d'aleshores, la trobem al carrer. No he vist encara enquestes que formulin aquesta pregunta concreta, però és molt possible que s'arribin a fabricar, i no tinc cap mena de dubte de la resposta abassegadora que tindria a Catalunya ara mateix. Això no vol dir que ens trobem davant d'una veritat jurídica: aquesta caldrà provar-la i veurem fins on podran arribar els jutges. La veritat acceptada per tothom, dins i fora del partit, dins i fora fins i tot de la família, és que és així, que sense els vint-i-tres anys de Pujol ara no hi hauria tants milionaris a la taula del diumenge de la família Pujol.

No se'n podrà salvar res, del balanç del pujolisme?

El pujolisme ha mort tot sencer amb la confessió i en totes les seves versions i variacions: transpujolisme, postpujolisme i fins tot antipujolisme, per molt que alguns el vulguin seguir fent viure fins i tot a través d'aquest darrer.

El que no ha mort ni ha de morir és el catalanisme,

tot i el pes de l'ocupació gairebé total del seu espai vital pel pujolisme durant cinquanta anys. Però perquè això passi caldrà l'esforç de tots els catalanistes, que no és segur ni està garantit. Un dels mals del pujolisme és que ha ofegat el catalanisme crític, la branca de pensament més necessària perquè una ideologia com aquesta segueixi pervivint com a tendència transversal i unificadora.

Una altra cosa és el balanç dels governs, que s'ha de saber separar de la personalitat de qui els va encapçalar i situar-lo en el seu lloc exacte. El catalanisme crític és més necessari que mai per destriar els balanços i evitar que des de fora algú intenti segellar aquesta etapa sencera com un parèntesi negatiu i erroni. No ho ha estat, però tampoc se la pot salvar en bloc.

Pujol és encara el millor president català de la història?

Ho era fins al 24 de juliol del 2014, tal com s'ha intentat argumentar en aquest assaig. Però la seva caiguda implica precisament la reprovació generalitzada dels seus conciutadans i la inversió de tot el seu prestigi i la seva autoritat en forma de desprestigi i de desconsideració. Ningú voldrà posar el seu nom a un carrer o a un museu. El centre que portava el seu nom i que ell mateix presidia ha desaparegut. Caldrà tot un esforç per elaborar els balanços matisats dels seus governs i de la seva biografia política. No, Pujol no ha estat el millor president ni mai serà possible reivindicar-lo com a tal, tot i que d'aquí a uns anys pugui començar a treure el nas de l'infern on s'ha enfonsat darrerament.

El millor president, després de la confessió, torna a ser el que ho havia estat sempre i que no ho era encara de la

Generalitat, sinó de la Mancomunitat: Enric Prat de la Riba, que amb la seva immensa obra aparentment minúscula va posar la llavor de resultats esplendorosos de la Catalunya dels segles xx i de l'entrada del xxi, i amb la seva imatge impol·luta, també breu, tot s'ha de dir —atribut per cert dels herois, que moren joves—, va situar el llistó tan alt que ningú des d'aleshores l'ha superat.

Per què la confessió ha tingut uns efectes tan forts i demolidors? Per què la vergonya és tan gran?

Aquesta pregunta és, de fet, el fil argumental que travessa tot el llibre i és el que he intentat respondre en diferents direccions i ara resumiré. Novament, en el terreny de les hipòtesis i conjectures, perquè l'explicació sòlida i definitiva correspondrà als historiadors que ho estudiïn en els pròxims anys.

En primer lloc, per l'envergadura del personatge. Com més gran l'alçada, més forta la patacada. Ho he intentat explicar just en el segon capítol, titulat «Oblidar Pujol».

En segon lloc, per la dissonància entre els fets ara coneguts i el discurs moralitzador i sermonejador del personatge, tant en la seva etapa de política en actiu com en la seva etapa de president d'un *think tank* sota el seu mateix nom dedicat als valors.

En tercer lloc, per l'apropiació del territori catalanista per part de la seva personalitat i de la seva ideologia, el pujolisme. No passa cada dia que caigui del seu pedestal el pare fundador d'un *isme*, posseïdor d'un llegat d'idees i d'institucions, idolatrat pels seus i temut pels adversaris; i que a més ho faci pel seu propi peu.

I en quart lloc, pel moment triat, per qui sigui, Pujol o el Govern de Madrid, o a causa de l'atzar, qüestió que

m'ha ocupat també part d'un capítol del llibre al qual posaré punt final amb la frase que ve a continuació. No era precisament un esdeveniment com aquest el que ens havien anunciat com a esdeveniment històric per al 2014, i tanmateix d'aquest sabem segur que marcarà la història de Catalunya, de cara al seu futur, i de cara al passat, a l'hora de tornar a llegir-la i revisar-la, sobretot pel que fa als darrers quaranta anys. Dels altres esdeveniments històrics que puguin arribar o no, millor esperar una mica més abans de parlar-ne.